

vát adják. Kiváló művészeink vannak, s örömteli az is, hogy az utóbbi időszakban a munkaszervezés, munka teremtés került a fókuszba. Még a pandémia alatt is kaptak feladatot az együttesek, a közönség pedig kiváló hangversenyeket hallgathatott meg. Nádasdy mondását tudom idézni – s ez nemcsak a zenekarok terén, hanem az akadémiai munkára is igaz: 'Ne azt kívánd a tulipántól, hogy rózsá legyen, hanem azt, hogy a legszebb tulipán!'

■ *Sokszor nyilatkozta, hogy az élet nem kívánságműsor, s mindig annak a feladatnak örül, amire éppen felkérrik, de gondolom, a születésnap hangversenyének programját azért Ön válogatta...*

– Így van, a Zeneakadémia kért fel erre a jubileumi estre, s egy teljesen magyar műsort állítottam össze, Erkel, Liszt, Bartók és Kodály művei szerepelnek a programban. November 14-én lesz a hangverseny, a Zeneakadémia zenekarát dirigálom a Nagyteremben. Emellett az Operaházban is akad ebben a szezonban szép feladatom, egy Bánk bán-sorozat mellett egy számomra új balettre, a Liszt-zenére született Mayerlingre kaptam felkérést. Még olyan új opera is akad a programban, amelyet korábban nem vezényeltem, a Zeneakadémián Szinetár Miklós rendezésében kerül színre Auber Fra Diavolója. Egy kilencven éves rendező, egy nyolcvanadik születésnapját ünneplő dirigens, no meg sok fiatal akadémista produkciója lesz. Ezzel a darabbal nyolcvanra bővül az operai repertoárom, minden évemre jut egy...

■ *A következő esztendő is Önnel köszönhetjük, hiszen a Rádióegyüttesek Újévi nyitányának lesz a karmestere, miközben évekig az óévbúcsúztatón tünt fel...*

– Csak nem a sok évvel korábbi, szilveszterkor, a tévében vetített himnusz-felvételre gondol? Fial muzsikusként nagyon büszke voltam arra a két snittre. Horváth Ádám készítette a felvételt, egy órán keresztül rögzítette azt a kétszer egy másodpercet. Utána mindig pezsgőspohárral a kezemben figyeltem, mikor tűnök fel a tremolóknak. A kollégák is mondogatták: veled kezdődik az esztendő! Érdekes egyébként a televízió hatása. Amikor az MTV Karmesterversenyén második lettem, megismert az ország, a zenei életben is felfigyeltek rám, temérdek felkérést kaptam. Ha azonban feldobják az embert, akkor fenn is kell maradnia, és ez bizony nem könnyű. Nagy volt velem szemben az elvárás, ami hatalmas stresszt jelentett, s jól be kellett osztanom az időmet. De legalább megtanultam ezt is! Ahogy a pandémia alatt visszatekintettem a pályámra, arra jutottam, minden nehézséget okkal kaptam, hogy valamit elsajátítsak, s aztán könnyebben boldoguljak. Összegezve: csodás életem volt, hiszen azt csinálhattam, amit szeretek, amihez egyedül értek, és ezért még fizetést is kaptam! Lett egy fantasztikus családom is, öt gyerekkel, tíz unokával. Bármit kértem is az égietől, valamilyen úton-módon megkaptam, szóval mindenért csak hálát adhatok.

■ *Nemrég készítettünk egy interjút, amelynek a végén azt nyilatkozta, amíg a karját emelni tudja, addig vezényelni fog...*

– Most inkább azt mondom, amíg fel tudok kúszni a pódiumra, mert sajnos a jobb térdemben lévő porcleválás megnehezíti az állást és a gyaloglást. De valahogy feljutok majd hétről-hétre a karmesteri dobogóra, hiszen április közepéig tele a naptáram.

R. Zs.

Szerencsefiának tartom magam

Egy próbaévet adott magának az Operaháznál 1973-ban, idén már a 48. évadát kezdi meg, de állandó karmester a Rádiózenekarnál, és rendszeresen hívja a többi budapesti és vidéki zenekar is vezényelni, a zenészek rajongással szeretik, a próbái legendásan jó hangulatúak. Születésnap interjú a hetvenéves Kovács János karmesterrel.

■ *Társulatpártinak mondanak, de nevezhetnének zenekarpártinak is. Mitől lesz ennyire jó hangulatú a közös munka?*

– Ha az ember beleszeret az előadandó darabba, az nagyon jó tanácsadó. Ha az ember kötődik a darabhoz, a szerzőhöz, akkor annak a hatása alatt előbb-utóbb megtalálja azt a formát, hogy átadhassa ezt a rajongást. Ha sikerült átragasztani a zenekarra, és közös rajongóssá, mondhatnánk, közüggé válik, már kész is a jó hangulatú próba.

■ *Ennyi a titka?*

– Meg kell tanulni persze nagyon jól a darabot, azt nem lehet megúszni, és bele kell szeretni.

■ *Így alakult az operával is? Amikor odakerültél 1973-ban, azt mondtad, adsz egy próbaévet magadnak, mert nem az opera műfaja volt a fő célod. Az operába is sikerült így beleszeretni?*

– Éppen most készülünk majd a tanáromnak, Kóródi András karnagy úrnak a 100. születésnapjára, ami jö-

vőre lesz. Úgy szoktam fogalmazni, hogy Kóródi András a fülemnél fogva ráncigált az Operába. Téveszmék voltak a fejemben, összekevertem az intézményt a műfajjal. Utóbb az intézményt is nagyon megszerettem. A 48. évadomat kezdem ott, a második otthonomnak tekintem. Volt egy nagyon rossz preconcepcióm az operával kapcsolatban, de abban a pillanatban, hogy bekerültem a házba, először korrepetítorként, hamar szagot kaptam. Az énekesek, a színpad: ez egy varázslat, az egyik legkomplexebb műfaj, amit nagyon lehet szeretni. Tetejébe, már a második évben összejöttem a feleségemmel, Sudlik Máriával. A legjobb operaénekesnő volt, akit valaha láttam-hallottam, mellette nem lettem volna normális, ha nem ismerek rá az opera műfajának szépségére.

■ *Mi volt a legelső opera, amit korrepetítorként kiosztottak rád. Emlékszel?*

– Emlékszem, persze. Bementem a titkárságra, volt ott egy nagyon tüneményes művészeti titkár, Kirschner Verának hívták. Közölte: fiatalúr, holnap ekkor és ekkor Otello-próba. Az Otello ráadásul nehéz is. Mentem haza, és mint egy örült gyakoroltam. A szüleim örültek neki, a szomszédok nem biztos. Összeismerkedtem az akkori idők legjobb barátjával, Lendvai Gyurival, aki szenzációs muzsikos volt, nagyon jó karmester is, és osztályon felüli zongorista. Ő dirigálta az Otellót, én zongoráztam. Ez volt az első munkám.

■ *Kinek a hatására kezdtél vezényelni?*

– Három évig szó szerint faltam a darabokat, zongoráztam, és közben kitaláltam magamnak, hogy ennél nincs is jobb hivatás. Hiába végeztem el a karmesterképzőt, világletemben kisebbrendűségi érzéseim voltak a szakmával kapcsolatban, úgyhogy megint csak a tanárom volt az, aki berugdalt az árokba.

■ *Melyik volt az első opera, amit vezényeltél?*

– A Varázsfuvola.

■ *Mennyire változik a kép ennyi évtized távlatából egy-egy opera kapcsán? Hiszen minden egyes próbafolyamat alatt az ember valamilyen szinten felülértékeli a korábbi előadásait.*

– Ha a Varázsfuvolánál maradunk, akkor azt kell mondanom, hogy ennyi idő alatt elvesztettem a görcseimet, amelyek kezdetben nyilvánvalóan jelen voltak. Görcs nélkül az ember igazán rá tud csodálkozni a darabra, akkor már nem a nagy és súlyos feladat lebeg előttem, hanem élvezni is tudom a munkát. Akkor már megtalálom az eszközöket az énekes kollégákkal és a zenészekkel, hogy az szólaljon meg, amitől én szeretem a művet. A Varázsfuvola megint küszöbön áll, jövő ősszel esedékes az Operaház kétévenkénti japán turnéja, ha a járvány engedi, ez esetben a Varázsfuvola lesz terítéken.

■ *Melyek azok a darabok, amik végéigkísérték a pályafutásodat?*

– Inkább azt mondanám, melyek azok, amelyek nem. Ilyen például a Peter Grimes, ami egy remekmű, de nehezen tartható repertoáron. Sajnálkozva gondolok arra, hogy már alig-alig emlékszem belőle valamire, néhány részletre még igen, meg arra is, hogy milyen nagyszerű munka volt Kovalik Balázssal és az énekes kollégákkal. Vannak ezek az úgynevezett „spéci” darabok, amelyeket ritkán lehet előadni, és vannak a repertoárdarabok, amelyek viszont végéigkísérték a pályámat.

■ *Melyek ezek közül a nagy kedvencek?*

– Nincs kedvenc. Mindig az a kedvenc, amit éppen játszunk. Most készülök két csodás koncertre, az NFZ-vel a következő naptári évben Mahler IX. szimfóniát vezénylek, a Rádiózenekarral, ahol most állásban vagyok, októberben Bruckner IX-et. Mindkettőért megveszek, annyira imádom. Az egyik a 19., a másik a 20. század egyik legnagyobb alkotása, de hogyha véletlenül más kerül a kezembe, nem megfedkezem róluk, hanem akkor épp az a legszebb. Most mondhatnék Puccini-operákat, de pont a napokban beszélünk Kovalik Balázssal a Pelléas-ról.

■ *Mennyire jó opera, és milyen ritkán hallani...*

– Az egyik legcsodálatosabb, titokzatos remekmű, amit annyira jó lenne megosztani másokkal, hogy ők is megtapasztalják azt a csodát! A járvány miatt a Wagner-napok is leszűkültek, de volt benne két koncert. Engem ért az a megtisztelő feladat, hogy a Fischer Ádám által dirigált koncertre többek között a Trisztán 2. felvo-

nását olvasópróbán együtt tanuljam a kiváló Rádiózenekarral. Korábban dirigáltam a Trisztánt az Operaházban, és akkor is azt gondoltam, hogy ez a legnagyobb mű, amit valaha ember kitalált. Persze, bármikor meghazudtolom magam, mert ugyanezt elmondom Muszorgszkij Hovanscsinájáról is. Most elő kellett vennem újra a Trisztánt, és ahogy végigjátszottuk a 2. felvonást, azonnal eszemet vesztettem tőle. Át kellett adnom a zenekarnak mindazt, amit tudok róla, ezt a művet nagyon nehéz játszani.

■ *Ők nem játszották még?*

– Nem, és az az érzésem, hogy minden zenekar, amelyik valamilyen oknál fogva kimarad belőle, sokat veszít. Azok, akik eljátszák a két legtöbbet játszott részletet, az Előjátékot és Izolda szerelmi halálát, valami szimatot fognak ugyan, de nem kapják meg azt, amitől az ember teljesen révületbe esik.

■ *Nemcsak az operairodalmat vezényled, hanem a klasszikus szimfonikus repertoárt is. Ha a standard koncertműsorok darabjait leszámítjuk, melyik lenne az a szerző vagy darab, amelyik rendkívül fontos a zenekar fejlődése, zenei gondolkodása szempontjából?*

– Nehéz a kérdés. Most éppen lesz olyan feladatom, ami nem állandóan játszott darab, de nem mondanám, hogy enélkül nem zenekar a zenekar. Két példát azért mondok. Az egyik, hogy idén a Rádiózenekarral lesz egy cseh estem, aminek a két sarokpillére Janáček-től a Taras Bulba és a Sinfonietta. Ezeket én nagyon szeretem, de ritkán játsszák, és mind a kettő nagyon nehéz mű. Ezek egészen más darabok, mint amikhez szokva vagyunk. Az ember szegényebb lesz, ha nem találkozik vele. Sok olyan mű van, amiről tudom, hogy kellene vele foglalkozni. Most láttam, hogy hamarosan megszólal Korngold Hegedűversenye. Korngold fantasztikus szerző, de dirigáltam az Operaházban Zemlinskytől A törpét, zseniális zeneszerző és remekmű. A másik példa, amit kiemelnék, ma már részben okafogyott. Úrfi koromban, a megbetegedett Lehel György helyett beugrottam az Állami Hangversenyzenekar Dvořák-koncertjén, az Újvilág szimfónia és a Csellóverseny volt terítéken, Starker Jánossal. Nem vallottam szégyent, úgyhogy kaptam egy bónuszkoncertet, és az akkori ügyvezető, Bogár tanár úr azt mondta, hogy választhatok műsort. Én Bruckner IX. szimfóniáját választottam. Rögtön elkezdte szívni a fogát, hogy erre nem tud azonnal választ adni, meg kell szondáznia a zenekart. Persze, aztán mondta, hogy a zenekar nem óhajt Brucknert játszani, találjak ki valami mást. És milyen a sors keze? Még abban az évben kétszer is eljátszották, egyszer Gardellivel, egyszer Erdélyi Miklóssal. Ott voltam Kertész István külföldi karriert befutott magyar karmester próbáján a régebbi Rádiózenekarral, aki azt mondta: maguk kiváló zenekar, de hallani magukon, hogy nem játszanak Brucknert és Mahlert. Szerencsére ma már

azért egyre többször játsszák ezt a két szerzőt is, főleg Mahlert. Egyébként Mahler és Bruckner arról híres, hogy kifejezetten nehéz eljátszani a darabjaikat. Rézsztint nagyon nagy léptékűek, most arról nem is beszélve, hogy milyen lelki tartalom van mögötte, de fizikailag is nehéz előadni, mindenkinek próbára teszi a teherbírását.

■ *70 év után készült valamiféle számadás, vagy másnap ugyanúgy keltél fel, és tetted tovább a dolgodat?*

– Én már túléltem nemcsak a kicsi feleségemet, hanem például Kocsis Zoltánt is. Jó karban tartom magam, nem fáradok, ha teszem a dolgomat. Átlagon felül szerencsefiának tartom magam, mert életem során csupa olyan tanárom volt, akik a legjobb irányba terelgettek, olyan feleségem volt, aki az Operaház egyik legelhivatottabb művésze volt, és egy csodás ember. A zenekarokkal is mindig kifejezetten jó emberi és művészi kapcsolatom volt. Nemcsak az Operaház, a második otthonom fogad vissza, hanem egy olyan kiváló együttes, mint a Rádiózenekar állandó karmestere lehetek, de rendszerem meghív a Nemzeti Filharmonikusok és számos más együttes is. A vidéki zenekarokkal is nagyon hamar megértjük egymást. Régebben voltak pesszimista korszakaim, de ez már megváltozott, és az ellenkezőjébe fordult. Most azt érzem, hogy mennyi mindent kihagytam, és mennyi mindent meg kellene még ismerni, egyfajta „Torschlusspanik” van bennem. Amíg nincs fizikailag és szellemileg akadálya, addig teszem a dolgom, és közben nem gondolok arra, hogy mi volt eddig, és mi lesz ezután, hogy meddig élek, hanem eléggé el nem ítélni módon nézem, ami az orrom elé kerül.

■ *Akkor nem is válogatsz, hogy „még ezt mindenképp szeretném”, hanem csak várod, mit hoz a sors?*

– Van egy nagy vágyam: mielőtt elmegyek, még a Pelléas-t szeretném vezényelni. Van egy született Mélisande-unk, Pasztircsák Polina, és van egy született Pelléas-unk, Brickner Szabolcs személyében, tehát még egy szereposztási álmom is van hozzá. Ez a tavaly elmaradt francia évad keretében lett volna, és majd tavasszal lesz végül bepótolva, de egy francia vendégkarmesterrel, úgyhogy ettől elestem. Megpróbálom kihúzni, hát ha műsoron marad, és akkor talán a következő szezonban kapok én is egy előadást, és teljesül az én vágyam is.

■ *A Pelléas egészen különleges mű, de méltatlanul keveset játszott.*

– Nem közönségbarát. Alapvetően csendes, meditatív, titokzatos. Az a típusú, ha egyáltalán típusba lehet sorolni, amilyen a Kékszakállú is: nem lehet szavakba önteni, megfogalmazhatatlanul gyönyörű, az elhallgatott, ki nem mondott dolgok csodájáról szól. Amit kifejez, az nem hétköznapi. Azt szokás mondani, hogy a gyér lesbikus irodalomtól eltekintve minden a nő és a férfi kapcsolatáról szól. Igen ám, de ennek különféle fo-

kozatai vannak. Nem tudunk olyan Puccini nőalakat mondani, akibe maga Puccini ne lehetett volna szerelmes, az énekesnőkről nem is beszélve, akik elénekelték, és tetszettek neki. Én magam is így vagyok vele, az ember egy Mimit, egy Turandotot, vagy egy Pillangókisasszonyt egyszerűen imád. Minden darab valahol a nők köré csoportosul. A Pelléas is, természetesen. Mélisande-nál titokzatosabb nő nincs. Különleges az az egészen pókháló finomságú és megfogalmazhatatlan kapcsolat, ami közte és Pelléas között van, ugyanakkor Golaud vad szerelme sem az a dimenzió, amivel az operarepertoárban találkozunk. Nem is tartom igazán operának a Pelléast. Egy ilyen remekmű nem lehet pusztán egy szűk kaszt ingyenc darabja, olyan jó volna sokakkal megismertetni és megszerettetni.

■ *A Kékszakállú is hasonló, és meg vagyok győződve, hogy az arra jegyet váltó közönség egy része sem azért megy be, mert érti vagy élvezzi a zenét, hanem mert a Kékszakállú bizonyos körökben már elvárásnak számít.*

– Akkor van baj, amikor a rendező mindenképpen értelmezni, megmagyarázni, vagy láttatni akarja konkrétan a Kékszakállút, mert akkor elvész a darab titka. Egyébként ilyen szempontból tényleg rokon darab a Pélleas és a Kékszakállú. Mindkettőnek titka van. Ahogy mondják, a zene ott kezdődik, ahol a szó felhagy. Abban a pillanatban, amikor az ember konkrét megfogható dolgot próbál belőle csinálni, a titok elillan. Visszatérve arra, hogy a közönségnek egy része csak az elvárás miatt ül be, megkockáztatom, hogy aki a mű miatt megy be, az is hátrányos helyzetben van az előadókhöz képest. Egy előadás kevés ahhoz, hogy a közönség be legyen avatva a műbe, és egy Kékszakállút megszeressen. Olyan szívesen elmondanám a darabról a legfontosabb dolgokat az előadás előtt, úgy gondolom, van is ehhez adottságom. A zenekarnak mindig mesélek a darabról, hogy miről szól, és mit tartok nagyon fontosnak, de ugyanezt a közönséggel is szívesen megosztanám. Hiányoznak azok a típusú közvetítők, amilyen Bernstein volt, vagy amilyen itt közöttünk Vásáry Tamás. Amikor ő mesél a

darabokról a koncertjein, utána a közönség fogékonyabban hallgatja azokat.

■ *Erre azért is lenne szükség, mert az ének-zene oktatás és az általános műveltség mélyrepülésben van, és egyre kevesebbet tud a közönség a művek háttéréről.*

– Az egyik legnagyobb baj, hogy nemcsak az ének-zene-oktatás, hanem egyáltalán az oktatás nem a diákok beavatására épül. Édesapám egy körberajongott gimnáziumi tanár volt, túlzóan humán beállítottsággal, édesanyám pedig egy tökéletes óvónő. Apukám volt számomra a példakép. Az előadóművészek is közvetítők, de a pedagógusok is. Nagy szükség lenne arra, hogy a gyerekek olyan tanárok hatása alá kerüljenek, akik megnyitják előttük a varázsbirodalmat. Bár hangzatos megfogalmazásnak tűnik, de ezen múlik az életünk. Nagyon hiányoznak az elhivatott közvetítők mindenhol, így az ének-zene-oktatásból is, akik segítenek abban, hogy a gyerekek megtanulják szeretni, élvezni a zenét.

■ *Ugyanezt el lehetne mondani akár az irodalomról, a történelemtől, és sorolhatnánk. Éppen az operairodalom az, amelyik egy része nehezen fogadható be irodalmi, történelmi műveltség nélkül.*

– Wagner azt várta el a közönségétől, amikor Bayreuth felépült, hogy akkor az egész napot szánják rá az előadásra. A Wagner művek befogadásához szüksége van arra a mindenkori hallgatónak, hogy elolvassa a szöveggönyvet. A zenét nem feltétlenül kell tanulmányoznia, azt majd hallja, és a kettő együtt hat rá. Puccininél is jó, ha az ember tudja, mi az opera cselekménye, de az könnyen befogadható, szemben Wagnerrel. Ideális lenne, ha legalább egy olyan műsorfüzetet kapna a közönség, amelyben nagyon jó szinopszist talál a darabról. Nem kell érteni hozzá, de valamilyen szintű felkészülés szükséges. Az a baj, hogy a mindenkori kulturális kormányzat úgy aposztrofálja az operát, mint az arisztokrácia szórakozása, egyfajta úri mulatság, pedig nem az. Hozzá kellene tartozzon minden ember szellemi táplálékához. Vannak kötelező olvasmányok, ugyanúgy ezek mellé ott kellene legyenek az alapoperák, a Varázsfuvólától az Otellóig. Ugyanezt el lehet mondani az alap szimfonikus repertoárról is. Engem az bánt, hogy ketté van választva a fizikai és a szellemi létezés, mert a kettőnek együtt kell egységben lenni. Mégis az ember azt érzékeli, hogy a fizikai létezés valamilyen szinten támogatva van, de a szellemi létezésünk az ember saját jószerencséjére van bízva.

Kiss Eszter Veronika